

Χ. ΠΟΛΥΒΙΟΥ

ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΑΝΟΡΑΜΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΧΑΡΙΝ ΤΩΝ ΠΟΛΛΩΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

Ἱστορικαὶ σελίδες. — Ἐθνικὰ ποιήματα. — Ἀίσματα
καὶ Παραδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Α'

Τηλ.

Τιμώμενον δραχμῆς

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑΣ

1919

Πᾶν ἀντίτυπον φέρει τὸ μονογράφημά μου

1. ΕΘΝΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ὀκταβιανοῦ Αὐγούστου καὶ καθ' ὅλην τὴν μοναρχίαν τὸ **Ρωμαϊκὸν** κράτος εἶχε μεγάλην ἑκτασιν καὶ περιελάμβανεν ἅπαντα σχεδὸν τὸν γνωστὸν εἰς τοὺς ἀρχαίους κόσμον. Ἡ στρατιωτικὴ δὲ διοίκησις τοῦ **ἀπεράντου** τούτου κράτους καθίστατο λίαν δυσχερὴς ἕνεκα ποικίλων κινδύνων, μάλιστα δὲ τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν. Διὰ τοῦτο, ὅτε ὁ υἱὸς τοῦ Καίσαρος **Κωνσταντίου** τοῦ Χλωροῦ καὶ τῆς σεπτῆς **Ἑλένης**, γεννητὸς δὲ τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπερασπιστὴς **Κωνσταντῖνος ὁ Α'** ὁ ἐπικληθεὶς **Μέγας**, ἀνεκηρύχθη **αὐτοκράτωρ** καὶ ἔγινε μετ' ὀλίγον **μονοκράτωρ** (324 μ. Χ.), θέλων νὰ στερεώσῃ ἔτι μᾶλλον τὴν νέαν θρησκείαν καὶ νὰ καταστήσῃ εὐχερεστέραν τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους, ἐγκαταλείπει τὴν ἐθνικὴν Ρώμην καὶ ἐγκρίνει κατάλληλον πρωτεύουσαν τὴν περιώνυμον πόλιν **Βυζάντιον**, κειμένην ἐν μέσῳ **ἐλληνικῶν** χωρῶν ὑπὸ χριστιανῶν κατοικουμένων. Τὸ Βυζάντιον ἐκτίσθη τὸ πρῶτον τῷ 658 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Μεγαρέως **Βύζαντος**, ἀρχηγοῦ τῆς ἐλ-

ληνικῆς ἀποικίας καὶ μεγάλως ἤκμασεν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 196 μ. Χ. ἦτο κατεστραμμένη ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορος **Σεβήρου**. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἐξέτεινε τὸν περίβολον τῆς ἀρχαίας πόλεως, ἐκόσμησεν αὐτὴν πολλαχῶς καὶ ἐπλήρωσε διὰ διαφόρων δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν μεγαλοπρεπῶν κτιρίων. Καὶ τῇ 11ῃ Μαΐου τοῦ 330 ἐτέλεσε πανηγυρικῶς τὰ **ἐγκαίνια** τῆς νέας πόλεως, ἣ ὁποία ὠνομάσθη **Νέα Ρώμη** καὶ **Κωνσταντινούπολις**.

2. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἔχουσα θέσιν μοναδικὴν συνεκέντρωσε πάντα τὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ προϊόντος τοῦ χρόνου κατέστη πρωτεύουσα κράτους **Ἑλληνικοῦ**. Τοῦ κράτους τούτου πολίτευμα ἦτο ἡ **μοναρχία**, θρησκεία ἐπικρατοῦσα ὁ **χριστιανισμός**, τοῦ ὁποίου ἑλληνιστὶ ἐκυρώθησαν τὰ δόγματα καὶ ἐπαγιώθη ἡ πολιτεία, καὶ ἅπας ὁ ἠθικὸς καὶ διανοητικὸς βίος ὡς καὶ ὁ ἐθνικὸς καὶ πολιτικὸς ἦτο **Ἑλληνικός**. Ναὶ μὲν οἱ αὐτοκράτορες τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ἐκαλοῦντο ἀπόγονοι καὶ **Βασιλεῖς Ρωμαίων**, ἀλλὰ καὶ οὗτοι βαθμηδὸν ἀποβάλλουσι τὸν ἐθνισμὸν καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν Ρωμαίων καὶ ἑλληνίζουσιν. Ἡδὴ ὁ Ζήνων ἑλληνιστὶ ἐξέδωκε (τῷ 482) τὸ **Ἐνωτικὸν** καὶ αἱ **Νεαραὶ** τοῦ **Ἰουστινιανοῦ** συνετάχθησαν εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, τὴν **κοινὴν ἑλληνικὴν**. Ὁ **Μαυρίκιος** ἐκλήθη **πρῶτος Ἕλληγ** αὐτοκράτωρ. Ἀπὸ δὲ τοῦ Ἡρακλείου τὰ νομίσματα καὶ οἱ στρατιωτικοὶ ὄροι **ἐξελληνίζονται**. Τὰ γεωγραφικὰ ὀνόματα, τὰ ἔθιμα, αἱ παραδόσεις, τὰ πάντα παρίστανται **ἑλληνικά**. Οἱ νόμοι καὶ τὰ διατάγματα καὶ τὰ ἄλλα δημόσια ἔγγραφα συντάσσονται εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, τὴν **ἑλληνικὴν**. **Βασίλειος** δὲ ὁ Α' ἀνεκήρυξεν **ἐπίσημον γλῶσσαν** τῆς αὐλῆς καὶ τῆς πολιτείας τὴν **ἑλληνικὴν**. Καὶ αἱ συλλογαὶ τῶν νόμων καὶ τὰ λατινικὰ ἀξιώματα μεθερμηνεύονται **ἑλληνιστί**. Ἀλλὰ καὶ γλῶσσα τῆς ἐκκλησίας, τῆς σχολῆς καὶ τῆς λογο-

τεχνίας ἦτο ἡ ἐλληνική. Ἡ σημαία μὲ ἐλληνικὰ γράμματα εἶχε τὸ «Τούτῳ νίκα». Καὶ τοσαύτη ἦτο ἡ ἠθικὴ δύναμις τοῦ Ἑλληνικοῦ Χριστιανισμοῦ, ὥστε διὰ τούτου τὸ Βυζαντιακὸν κράτος ὄχι μόνον τὸν ρωμαϊκὸν του χαρακτήρα μετέβαλεν εἰς ἐλληνικὸν καὶ μέχρις ἐσχάτων αὐτὸν διетήρῃσεν, ἀλλὰ καὶ κατώρθωσεν εὐμοιροῦν φιλοτίμων καὶ ἡρωικῶν ἀνδρῶν ὡς ἔνοπλος θεματοφύλαξ ἐπὶ μακροῦς αἰῶνας νὰ διασώσῃ τὰς τιμαλφεῖς παραδόσεις τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ δικαίως ἀνωμολογήθη ὅτι «μέγα χάσμα ἐν τῷ πολιτισμῷ τῆς ἀνθρωπότητος θὰ διηνοίγετο, ἂν μὴ ὑπῆρχε τὸ Βυζάντιον».

3. Ἰδίως ἀπὸ τοῦ 9ου αἰῶνος μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 13ου (867—1204) τὸ Βυζαντιακὸν κράτος ἦτο λαμπρότατον καὶ ἰσχυρότατον καὶ ἐξετείνετο ἀπὸ τοῦ Δανουβίου, τῆς Ταυρικῆς Χερσονήσου καὶ τοῦ Καυκάσου μέχρι τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἀπὸ τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Τίγρητος μέχρι τοῦ Ἰονίου καὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους. Εἰς τὸ κράτος τοῦτο πᾶν εἶδος παιδείας ἐδιδάσκετο καὶ αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ τέχναι εἰς μεγίστην ἤρθησαν ἀκμὴν· ἡ δὲ χριστιανικὴ διδασκαλία ἦτο καὶ ὄργανον τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Βυζαντιακοῦ πολιτισμοῦ εἰς τοὺς ξένους καὶ μέσον ἐνότητος καὶ βάσις τῆς εὐημερίας καὶ συντηρήσεως αὐτοῦ τοῦ κράτους. Ἐν ἀκμῇ δὲ διетηρεῖτο ἡ βιομηχανία καὶ ἐξαίρετος ἦτο ἡ ἐμπορία καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο τὸ ἐμπορικὸν κέντρον σύμπαντος τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου. Καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν συνήρχοντο παντοδαποὶ ἔμποροι, Ἀσισιανοί, Ἰταλοί, Ρῶσοι, Σκανδιναυοί, Ἰσπανοὶ καὶ Βρεττανοί, διότι ἐκεῖ εὐρίσκοντο πάντα τὰ σπάνια προϊόντα, ἐγχώριά τε καὶ ξένα, πανταχόθεν εἰσαγόμενα. Καὶ οὕτως οἱ Ἕλληνες τοῦ Βυζαντίου διὰ τῆς διαδόσεως καὶ διδασκαλίας τοῦ πολιτισμοῦ καὶ διὰ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἄλλων μορφωτικῶν στοιχείων καὶ τοὺς ἀξέστους γείτονάς

των ἐξημέρωσαν καὶ τῆς Εὐρώπης ὑπῆρξαν ὑπερασπισ-
ταὶ καὶ διδάσκαλοι.

4. Ἡ πρωτεύουσα τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους κατὰ τὸ πλεῖστον κατωκείτο ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ σχεδὸν αἱ χῶραι αἱ συνιστῶσαι τὸ ἀκμαιότατον τοῦτο κράτος ἦσαν **ἐλληνι-
κῆ**. Ἐλέγοντο δὲ οἱ κάτοικοι ἐπισήμως **Ρωμαῖοι** καὶ τὸ κράτος **Ρωμαϊκόν**, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶχεν ἀπλῶς **πολιτικὴν** ἔννοιαν καὶ **οὐχὶ ἐθνολογικὴν**, καθὼς καὶ οἱ ὑπήκοοι κάτοικοι τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας Τούρκοι καὶ Ἑλληνες καὶ Ἀρμένιοι καὶ Ἑβραῖοι καλοῦν-
ται **Ὀθωμανοὶ** ἀπὸ τοῦ ἀρχηγέτου τῆς δυναστείας τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Καὶ ὑπῆρχον μὲν καὶ ἀλλογενῆ τινα στοιχεῖα κατοικοῦντα ἰδίως εἰς τὰς ἀνατολικωτέρας καὶ τὰς δυτικωτέρας ἐπαρχίας, ἀλλὰ τοῦτο οὐδὲ μὴν ἄλ-
λοιοῖ τὸν κατ' ἐξοχὴν ἐλληνικὸν χαρακτήρα τοῦ κράτους. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι κατὰ καιροὺς διάφοροι συνέβησαν βαρ-
βαρικαὶ ἐπιδρομαὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἑλληνικῆς αὐτο-
κρατορίας, ἀλλ' αἱ ἐπιδρομαὶ αὗται οὐδεμίαν ἢ μικρὰς συνε-
πήγαγον ἐγκαταστάσεις καὶ δὲν ἀφῆκαν ἄλλα σημεῖα τῆς διαβάσεώς των εἰμὴ τὰς συνήθεις εἰς ἐπιδρομεῖς κατα-
στροφάς. Ὡστε καὶ ἐκ τούτων δὲν ἡλλοιώθη ὁ **ἀληθὴς ἐθνικός χαρακτήρ** τῶν κατοίκων τῆς αὐτοκρατορίας. Διότι οὗτοι, ἂν καὶ ἐκαλοῦντο Ρωμαῖοι καὶ εἶχον διοί-
κησιν αὐτοκρατορικὴν καὶ ἦθη τὸ πλεῖστον ἀνατολικά καὶ θρησκείαν χριστιανικὴν, κατ' οὐσίαν ἔμειναν Ἑλληνες δια-
τηρήσαντες ὅσας καὶ πρότερον εἶχον ἀρετὰς καὶ κακίας. Καὶ ἐκ τῆς ἐθνογραφικῆς καταστάσεως τῆς αὐτοκρα-
τορίας ἀποδεικνύεται ὅτι οἱ σημερινοὶ Ἑλληνες δὲν εἶ-
ναι νέον ἔθνος, καθὼς ἀτοπώτατα ἐγνωμάτευσεν (1830—35) ὁ μισέλλην Γερμανὸς ἱστοριογράφος **Φαλλμερά-
υερ**,¹ ἀλλὰ τὸ ἐγχώριον ἐλληνικὸν στοιχεῖον, ὅπερ² ἀντεῖ-

χεν εἰς τὰς πόλεις, ἦτο τοσοῦτον ἰσχυρὸν ὥστε ἀπερρόφησε τοὺς ξένους παρειακτοὺς καὶ ἐχάραξεν ἐπ' αὐτῶν τὴν σφραγίδά του. Προσέτι ἄλλαι χῶραι, οἶαι αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου καὶ ἡ Μικρὰ Ἀσία, ἐξαιρέσει ὀλίγων στιγμάτων, ἅτινα πρῶτως ἐξηλείφθησαν, διεφύλαξαν **ἀλώθητον τὸν τὸν ἐλληνικὸν πληθυσμὸν των**. Μέχρι δὲ σήμερον ὁ χαρακτήρ τοῦ Ἑλληνος παρὰ τὰς τοσαύτας περιπετείας διετήρησε τὰ θεμελιώδη χαρακτηριστικὰ τῶν προγόνων του κληρονομικῶς μεταδιδόμενα εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς· καὶ εἰς τοὺς κατοίκους τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν ἀνευρίσκει τις ὅχι μόνον τὴν καθαρὰν καὶ ἐκφραστικὴν ἐλληνικὴν μορφήν ἀλλὰ καὶ τὰ κύρια γνωρίσματα καὶ τὸ ἀναλλοίωτον τοῦ χαρακτήρος καὶ τῶν ἔξεων τοῦ ἔθνους. Καὶ παρὰ πάντων σήμερον τῶν σοβαρῶν ἱστορικῶν καὶ ἐθνολόγων βασιμῶτατα ἀνομολογεῖται ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ ἐθνότης δὲν ἐξηφανίσθη, ἀλλ' ἀνεπτύχθη κατὰ τοὺς νόμους τῆς φυσικῆς ἐξελίξεως καὶ εἰς τὰς φλέβας τῶν νέων Ἑλλήνων ρέει αἷμα τῶν ἀρχαίων, ποὺ μὲν περισσότερον ποὺ δὲ ὀλιγώτερον, καὶ ὅτι **οὐδεμία ξένη ἐπιδρομὴ ἢ δεσποτεία μετέτρεψε τὸ ἐλληνικὸν πνεῦμα ἐν τῇ οὐσίᾳ του καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς μένει ἀνεξολόθρευτος**. Σπουδαῖα δὲ γνωρίσματα τῆς γνησίας καταγωγῆς των οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες ἔχουσι τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν γνήσιον τέκνον καὶ φυσικὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀρχαίας μητρὸς, τὰ ἔθιμα, τὰ ἥθη, τὰς παραδόσεις, τὰ ἰδανικά, τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ ἐν γένει τὸν ἐθνικὸν βίον καὶ χαρακτήρα· καὶ καθ' ἕκαστον βῆμα καταφαίνεται ὅτι ζῇ ἡ ἀρχαία Ἑλλάς εἰς τὴν Νεοελληνικὴν ἐθνότητα.

2. ΠΤΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

1. Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ὑλικὴ εὐημερία καὶ ἀνάπτυξις τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους εἴλκυσαν τὴν προσοχὴν τῶν Σταυροφόρων, οἵτινες ἀναλαμβάνοντες πολέμους (1095—1270) πρὸς τοὺς Μωαμεθανοὺς περὶ τῶν Ἀγίων τόπων μᾶλλον ἔβλαψαν τὰς Βυζαντιακὰς χώρας καὶ ἐκ μικρῶν ἀφορμῶν καταλαμβάνοντες τὴν Κωνσταντινούπολιν συνέστησαν ἐν αὐτῇ **Λατινικὸν Βασίλειον** (1204—1261). Καὶ ἡλευθέρωσε μὲν τὸ Βυζάντιον ἀπὸ τῶν Λατίνων **Μεγαλὸ Παλασιολόγος**, ἀλλ' ἡ ἐν τῷ Βυζαντίῳ ἀνορθωθείσα **Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία** δὲν εἶχε τὴν προτέραν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν δύναμιν. Ἡ πρωτεύουσα ἦτο μεστὴ ἐρειπίων καὶ ἔφερε τὰ λείψανα μεγάλων πυρκαϊῶν. Ἡ μεγάλη ἐκεῖνη πόλις, ἡ λαμπρὰ καὶ πολυτελὴς Κωνσταντινούπολις, ἐν ᾧ πρότερον ἦτο πλήρης κειμηλίων καὶ σκευῶν ἀνεκτιμήτων καὶ μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομημάτων, ἔστερεῖτο τῶν καλλίστων τῆς θησαυρῶν, οἱ ὅποιοι συνεσωρεύθησαν ἐν αὐτῇ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὑπὸ τῆς ἐμπορίας, τῆς βιομηχανίας, τῶν τεχνῶν καὶ τῶν κατακτήσεων τῆς πλουσιωτάτης καὶ ἰσχυροτάτης τῶν μοναρχιῶν. Τὸ δὲ κράτος ἦτο **μεγάλως περιορισμένον**. Εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐκυριάρχουν **Λατῖνοι ὀυνάσται**· τὸ **Δεσποτᾶτον** τῆς **Ἡπείρου** καὶ ἡ **Αὐτοκρατορία** τῆς **Τραπεζοῦντος** ἀπετέλουν ἴδια κράτη. Οἱ **Τοῦρκοι** κατελάμβανον μέγα μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας· καὶ οἱ **Βούλγαροι** καὶ οἱ **Σέρβοι** ἐπίεζον τὸ Ἑλληνικὸν κράτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ὅτε ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου τῷ 1449 ὁ **τελευταῖος Παλασιολό-**

γος Κωνσταντῆνος ὁ ΙΑ', οὗτος πλὴν τῆς Πελοποννήσου καὶ νήσων τινῶν τοῦ Αἰγαίου ἤρχε χώρας μόλις ἐκτεινομένης πέρα τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

2. Μετὰ τὴν διαίρεσιν τοῦ Τουρκικοῦ κράτους τῶν Σελτζούκων προελθόντες οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι (1289) προήλαυνον νικηφόροι εἰς τὰς Βυζαντιακὰς χώρας. Καὶ ὅτε (1451) ἀνέβη τὸν Ὀθωμανικὸν θρόνον Μωάμεθ ὁ Β', ἐσκέπτετο πῶς νὰ καταλάβῃ τὴν ἐπίζηλον πρωτεύουσαν, τῆς ὁποίας ἐπεχείρησε τὴν πολιορκίαν μετ' ἀπειραρίθμου στόλου καὶ στρατοῦ τῇ 6ῃ Ἀπριλίου τοῦ 1453. Ἡ Κωνσταντινούπολις κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην ὥραν εἶχε μόνους 4973 προμάχους, εἰς τοὺς ὁποίους προστετέθησαν καὶ διςχίλιοι περίπου ξένοι ὑπὸ τὸν Γενοάτην Ἰωάννην Ἰουστινιανόν. Ἀλλ' ἡ κυριωτάτη δύναμις τῆς πόλεως συνίστατο εἰς τὰ τεῖχη τὰ περιβάλλοντα καὶ τὰς τρεῖς πλευράς της καὶ τοὺς 112 πύργους της. Μετὰ τινὰς δὲ ἀψιμαχίας καὶ ἀποπείρας διὰ τὴν ἄλωσιν ἀποτυχούσας ὁ σουλτᾶνος βλέπων χρονίζουσιν τὴν πολιορκίαν ἔστειλε πρὸς τὸν Κωνσταντῆνον παρακινῶν αὐτὸν ν' ἀπέλθῃ ὅπου βούλεται, μόνην τὴν Πόλιν παραχωρῶν εἰς αὐτόν. Ἀλλ' ὁ γενναῖος αὐτοκράτωρ ὁ ἥρωικῶς ὑπὲρ πατρίδος ἀγωνιζόμενος, συνεννοηθεὶς μετὰ τῶν προκρίτων τοῦ ἔθνους ἀπεκρίθη· «Εἰ μὲν βούλει, καθὼς καὶ οἱ πατέρες σου ἔζησαν εἰρηνικῶς σὺν ἡμῖν, συζῆσαι καὶ σύ, τῷ Θεῷ χάρις. . .

«Τὸ δὲ τὴν πόλιν σοι δοῦναι οὔτε ἐμὸν ἐστὶν οὔτε ἄλλου τῶν κατοικούντων ἐν ταύτῃ κοινῇ γὰρ γνώμη πάντες αὐτοπροαιρέτως ἀποθανοῦμεν καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν». Ἐνεκα τῆς ἀποτυχίας ταύτης ὁ σουλτᾶνος μὴ ἐλπίζων εἰς ἐκουσίαν παράδοσιν τῆς πόλεως διέταξε νὰ κηρύξωσιν ὅτι κατὰ τὴν 29ην Μαΐου ἔμελλε νὰ γίνῃ γενικὴ ἔφοδος. Καὶ συγχρόνως ὑπέσχετο μεγάλας ἀμοιβὰς εἰς τοὺς στρατιώτας του. Κατὰ δὲ

τὴν 28ην Μαΐου ἀμφότερα τὰ ἀντιμαχόμενα μέρη προητοιμάζοντο. Καὶ ὁ Κωνσταντῖνος τοὺς μὲν δημάρχους καὶ στρατηγοὺς καὶ ἑτέρους ἀρίστους ἄνδρας ἔταξε νὰ φυλάττωσι τὸ τεῖχος καὶ πρὸς τοὺς πολεμίους νὰντιμάχωνται, τοὺς δὲ μοναχοὺς καὶ τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς λοιποὺς κληρικοὺς διέταξε μὲ εὐχὰς καὶ δεήσεις νὰ ἐξιλεώσωσι τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως. Πρὸς πάντας δὲ τὰ εἰκότα ἐδημηγόρησε. «Στῆτε γενναίως, ἔλεγε, παρακαλῶ διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ, ἀδελφοὶ καὶ συστρατιῶται. Πολεμήσατε ἀνδρείως, καθὼς ἀρμόζει εἰς Χριστιανοὺς καὶ εἰς Ἑλληνας! Ἴδου εἰς ὑμᾶς παραδίδωμι τὸν τεταπεινωμένον τοῦτον θρόνον καὶ τὴν περίδοξον ταύτην βασιλίδαν τῶν πόλεων, τὴν πόλιν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἣτις ἐστὶν ἡ ἐλπίς καὶ ἡ χαρὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων». Τοσοῦτον δὲ συνεκίνησε τὰς ψυχὰς καὶ ἐξέκαυσε τὸ θάρρος καὶ τὴν τόλμην τῶν Ἑλλήνων, ὥστε ἅπαντες μετὰ τὴν δημηγορίαν ἀνέκραξαν· «Ἀποθάγωμεν ὑπὲρ τῆς τοῦ Χριστοῦ Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος ἡμῶν».

3. Ὁ αὐτοκράτωρ τὸν θάνατον ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ ἀπεχαιρέτισε τοὺς συγγενεῖς του. Ἐλθὼν δὲ εἰς τὰ τεῖχη τῇ 2ᾳ ὥρᾳ τῆς πρωίας τῆς 29ης Μαΐου παρώρμα τοὺς στρατιώτας εἰς γενναίαν ἀμυναν καὶ αὐτὸς ἠγωνίζετο ὡς φιλόπατρις ἥρως. Ἀλλὰ τότε ἐπληγώθη καὶ κατέλιπε τὴν θέσιν του καὶ ὁ εὐτολμος Ἰουστινιανός, οἱ δὲ περὶ αὐτὸν Γενοᾶται βλέποντες τὸν ἀρχηγόν των ἀποχωροῦντα ἐδειλίασαν. Οὐχ ἦττον ὁ ἀγὼν καρτερὸς ὑπῆρξεν ἑκατέρωθεν. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι, προβάντες εἰς γενικὴν κατὰ τῆς πόλεως ἔφοδον καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, κατώρθωσαν νὰνοίξωσι ρῆγμα εἰς τὸ ἔξω τεῖχος καὶ εἰσελθόντες δι' αὐτοῦ εἰς τὸν περίβολον εὖρον ἀνοικτὴν παραπυλίδαν τινὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους, ἣτις ἐκτάκτως ἠνοίχθη ἀπὸ τῆς προτεραιίας πρὸς διευκόλυνσιν τῶν κινήσεων

τῶν ἀμυνομένων. Διὰ τῆς παραπυλίδος ταύτης πολλοὶ τῶν πολεμίων εἰσήρχοντο καὶ κατελάμβανον τοὺς αὐτόθι πύργους καὶ τὰς ἐπάλξεις. Ὁ Κωνσταντῖνος θέλων νάνιπαραταχθῆ ἔδραμε ξιφήρης ἐκεῖ· ἀλλὰ βλέπων ὅτι οἱ Τούρκοι κατὰ στίφη εἰσήρχοντο καὶ κατέκλυσαν ἤδη τὰ τείχη, ἀπελπίσας περὶ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως ἀνέκραξεν· «οὐκ ἔστι τις τῶν Χριστιανῶν τοῦ λαβεῖν τὴν κεφαλὴν μου ἐπ' ἑμοῦ;». Τότε εἰς τῶν Τούρκων ἀγνοῶν ὅτι οὗτος εἶναι ὁ αὐτοκράτωρ θανάτωσεν αὐτόν. Ἀλλὰ δὲν πίπτει ὁ βασιλεὺς, ὅστις ἔπεσεν ἐνεργῶν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους του. Ἰσταται ὀρθὸς εἰς τὴν καρδίαν τοῦ λαοῦ του ὡς ἀνδριάς, τὸν ὁποῖον παρερχόμενος ὁ χρόνος παραδίδει λαμπρότερον εἰς τοὺς μετέπειτα αἰῶνας. Καὶ ζῇ τὸ πνεῦμά του γιγάντειον ἐκ τοῦ τάφου ἀνιστάμενον. Καὶ ὁ Ἕλλην τὸν σωτῆρα τοῦ ἔθνους του, τὸν ἥρωικῶς μέχρις ἐσχάτων προμαχήσαντα, δέν τον κατέχει εἰς τὸν τάφον νεκρόν, ἀλλὰ τὸν ἔπλασε μαρμαρωμένον καὶ θεία δύναμις θάποδώσῃ τὴν ζωὴν εἰς τὸ μαρμαρωθὲν σῶμα τοῦ βασιλέως, ἵνα ἐγερθῇ οὗτος τιμωρὸς τῶν παθημάτων τοῦ ἔθνους του. Καὶ ἀπὸ τῆς Χρυσῆς πύλης (Καπαλῆ καποῦ), διὰ τῆς ὁποίας εἰσήρχοντο ἄλλοτε οἱ νικηφόροι βασιλεῖς καὶ στρατηγοί, θὰ εἰσέλθῃ ὁ μαρμαρωμένος βασιλεὺς εἰς τὴν Πόλιν ὡς νικηφόρος στρατηλάτης, ὅπως ἀνακτῇ τὴν ἀπολεσθεῖσαν πατρινὴν κληρονομίαν.

4. Τῇ 29ῃ Μαΐου, ἡμέρᾳ Τρίτῃ, τοῦ ἔτους 1453 μετὰ πολιορκίαν πεντήκοντα καὶ τριῶν ἡμερῶν ἑάλω ἡ βασιλις τῶν πόλεων καὶ θριαμβικῶς εἰσήρχετο ὁ Πορθητῆς Μωάμεθ εἰς τὴν κατακτηθεῖσαν πόλιν. Καὶ οἶκτος εἰς αὐτόν καὶ μεταμέλεια ἐπῆλθε διὰ τὴν γενομένην ὑπὸ τοῦ νικηφόρου στρατοῦ λεηλασίαν καὶ διαρπαγὴν· καὶ στενάξας εἶπεν· «οἶαν πόλιν εἰς διαρπαγὴν καὶ ἐρήμωσιν ἐκδεδώκαμεν». Εὐρὼν δὲ Τούρκον τινα κατασυντρί-

βοντα μάρμαρον τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας, κτυπήσας αὐτὸν διὰ τοῦ ξίφους λέγει καὶ τοῦτο· «ἀρκεῖ ὑμῖν ὁ θησαυρὸς καὶ ἡ αἰχμαλωσία, αἱ δὲ οἰκοδομαὶ τῆς πόλεως ἡμοῦ τυγχάνουσιν». Ὁ δὲ πολὺς πληθυσμὸς τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ ἀπογνώσει του εἶχε καταφύγει εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὅπου ἔφθασε καὶ ὁ Πορθητής. Οὗτος τὸν παμμέγιστον ἐκεῖνον ναὸν μετέβαλεν εἰς μωαμεθανικὸν εὐκτήριον οἶκον (τζαμίον)· μετὰ δὲ τοῦτο διέταξε τὴν ἀναζήτησιν τοῦ νεκροῦ τοῦ Κωνσταντίνου, ὅστις καὶ ἀνευρεθεὶς μετ' ἄλλων ἐν τῇ πύλῃ τοῦ Ρωμανοῦ ἀνεγνωρίσθη ἐκ τῶν δετοφόρων καὶ χρυσοκεντήτων πορφυρῶν πεδίλων του. Καὶ ἡ μὲν κεφαλὴ ἀποκοπεῖσα, καθὰ λέγεται, ἐστάλη εἰς τὰς μεγάλας μωαμεθανικὰς πόλεις ὡς τρόπαιον, τὸ δὲ ἀκέφαλον σῶμα παραδοθὲν εἰς τοὺς ἐκεῖ παρευρεθέντας Χριστιανοὺς ἐτάφη μετὰ βασιλικῶν τιμῶν ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, ὁπόθεν κατὰ παράδοσιν, μετὰ τετραετίαν ἐγένετο ἡ ἀνακομιδὴ καὶ κατάθεσις τῶν λειψάνων ὑπὸ τινος Ἑλλήνος ἀρχιτέκτονος **Χριστοδούλου** εἰς τὴν κρύπτην τοῦ ἀριστεροῦ κλίτους τοῦ νῦν Γκιουλ τζαμί. Διέταξε δὲ ὁ Μωάμεθ προσέτι νὰ ἐξέλθωσι πάντες οἱ κεκρυμμένοι καὶ νὰ μένωσιν ἀνενόχλητοι, καθὼς καὶ πάντες, ὅσοι ἀπὸ τῆς πόλεως ἔφυγον διὰ τὸν φόβον τοῦ πολέμου, νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τοὺς οἴκους των καὶ νὰ διάγῃ ἕκαστος κατὰ τὴν τάξιν καὶ τὴν θρησκείαν του, ὡς καὶ πρότερον. Κατὰ δὲ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς τὸ στρατόπεδον ὁ Μωάμεθ διῆλθε πλησίον τῶν ἀνακτόρων· καὶ εἰς τὴν θέαν τῶν ἐρήμων αὐτῶν στοῶν ἐπῆλθον εἰς τὴν μνήμην του οἱ ἐξῆς στίχοι Πέρσου ποιητοῦ·

Ἡ ἀράχνη ἐπιτελεῖ τὴν τοῦ θυρωροῦ ὑπηρεσίαν
εἰς τὰς στοὰς τῶν αὐτοκρατόρων,

ἡ δὲ γλαυὺς ἀνακράζει τὸ πολεμιστήριον ὄσμα
εἰς τὰ παλάτια τοῦ Ἀφρασιάβ.

3. ΕΘΝΙΚΟΣ ΘΡΗΝΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

(29η Μαρτίου, ἡμέρα Τρίτη, 1453)

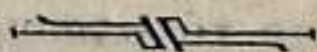
Σημαίν' ὁ Θεός, σημαίν' ἡ γῆ, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια,
σημαίνει κι' ἡ Ἀγία Σοφία τὸ Μέγα Μοναστήρι,
πῶχει τριακόσιες καλογριές καὶ χίλιους καλογέρους,
καὶ τετρακόσια σήμαντρα κι' ἐξῆντα δυὸ καμπάνες,
κάθε καμπάνα καὶ παπᾶ, κάθε παπᾶς καὶ διάκο,
νὰ μποῦνε 'στὸ χερουβικό, νὰ βγῇ ὁ βασιλέας.
Ψάλλει ζερβιά ὁ βασιλιᾶς, δεξιά ὁ πατριάρχης·
Κι' ἀπάνω 'στὸ χερουβικό, πῶβγαιν' ὁ βασιλέας,
περιστερὰ κατέβηκεν ἀπὸ τὰ μεσουράνια,
καὶ λέει μ' ἀνθρώπινη φωνή, 'ς ἂν ἀπ' ἀγγέλου στόμα;
«Πάψτε ψαλτάδες τοὺς ψαλμούς, κι' ἄς χαμηλώσουν τ' Ἄ-
[για !

«Παπάδες, βγάλτε τὰ ἱερά, καὶ διάκοι, ξεντυθῆτε
καὶ σβήσεν' ὅλα τὰ κεριὰ καὶ τὰ κανδήλια ὅλα,
«γιατ' εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλη νὰ τουρκέψη !
«Καὶ στείλτ' ἀμέσως 'στὴ Φραγκιά νὰ ρυθοῦν τρεῖς καράβια,
«τῶνα νὰ πάρῃ τὸ Σταυρὸ καὶ τᾶλλο τὸ Βαγγέλιο,
«τὸ τρίτο τὸ τρανύτερο τὴν ἅγια Τράπεζά μας,
«μὴ μᾶς τα πάρουν τὰ σκυλλιά καὶ μᾶς τα μαγαρίσουν».

Ἐπαψε εὐτὺς ἡ λειτουργία, σωπᾶσαν οἱ ψαλτάδες,
 ἡ Ἐκκλησιὰ ἀνεστέναξε, σβηστῆκαν τὰ καντήλια,
 οἱ ῥόδες ἄρχισαν νὰ κλαῖν, νὰ χύνουν μαῖρα δάκρυα.
 Κι' ὁ βασιλιᾶς μετάλαβε μὲ τὸ φουσατό του ὅλο,
 καὶ ῥε' ἄλογό του ῥίχτηκε καὶ πάει νὰ πολεμήσῃ,
 λέγοντας πρὸς τὴν Παναγιά καὶ ῥε τοὺς Ἀγίους ὅλους:
 Σώπασε Κυρὰ Δέσποινα καὶ σεῖς Ἀγίοι μὴν κλαῖτε,
 πάλε μὲ χρόνους, μὲ καιροὺς πάλε δικὰ μας θᾶναι!
 Καὶ τὴ στιγμὴ πού ὁ βασιλιᾶς ἀπὸ τὴ θύρα βγήκε,
 ἕνας πανέμορφος παπᾶς ῥετὰ χέρια του κρατῶντας
 τὴν Κοινωνιὰ καὶ τὸ Σταυρό καὶ τὸ ἱερὸ Βαγγέλιο,
 ἔβγαλε μιὰν ὀργυιὰ φτερὰ καὶ σὰν ἀητὸς ὑψώθη
 καὶ πέταξε ῥε τοὺς οὐρανοὺς, ἀπ' ἓνα παραθυρί
 γιὰ νὰ μὴ πέσουν ῥε τῆς Τουρκιᾶς τ' ἀντίχριστα τὰ χέρια.

4. ΤΟ ΚΗΡΥΓΜΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΣΧΟΛΑΡΙΟΥ ΕΝ Τῇ ἈΓΙᾷ ΣΟΦΙᾷ

1. Ἀφοῦ ἐκυριεύθη ἡ πόλις ὑπὸ τῶν Τούρκων, τὸ
 πλῆθος τῶν Χριστιανῶν, οἱ ἄνδρες, αἱ γυναῖκες, οἱ
 παῖδες ὥρμησαν νὰ προφυλαχθῶσιν ἐντὸς τοῦ ναοῦ
 τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ἄπας ὁ ἀπέραντος ἐκεῖνος ναὸς
 ἐπληρώθη. Ἄνω καὶ κάτω καὶ εἰς τὰ προαύλια καὶ
 ἐντὸς τοῦ θυσιαστηρίου καὶ εἰς πάντα τόπον αὐτοῦ
 ἦτο λαὸς ἀναρίθμητος. Ἐδέοντο τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῆς
 σωτηρίας τῶν. Τίς δύναται νὰ διηγηθῇ τὴν τρομερὰν
 ἐκείνην σκηνήν; τίς τοὺς θρήνους, οἵτινες ἠγεί-

σαντο βροντωδέστεροι εἰς ἕκαστον κτύπημα τοῦ στυγεροῦ πελέκεως τῶν ἐφορμώντων εἰς τὴν θύραν; Τίς τοὺς κλαυθμούς καὶ τὰς φωνὰς τῶν νηπίων καὶ τὰ μοιρολόγια τῶν μητέρων καὶ τοὺς ὀδυρμούς τῶν πατέρων καὶ τὰ δάκρυα τῶν συσσωρευθεισῶν Ἑλληνίδων παρθένων;

Αἰφνης φωνὴ ἰσχυρὰ ἐγερθεῖσα ἐπέβαλε σιγὴν εἰς τοὺς θρήνους. «Ὅσοι πιστοί, λέγει, παύσατε τοὺς θρήνους καὶ ἀκροάσθητε τῶν λόγων μου. Ἡ φωνὴ αὕτη ἦτο ἡ φωνὴ τοῦ Γεωργίου (Γενναδίου) τοῦ Σχολαρίου. Ὁρθιος οὗτος ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος μετὰ τὰς χεῖρας τεταμένας ἐπὶ τοῦ ἀναριθμήτου ἐκείνου πλήθους, φέρων τὸ ἔνδυμα τοῦ μεγάλου σχήματος, ἐφαίνετο ὁ διάδοχος τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ περιβεβλημένος τοῦ πένθους τὴν μέλαιναν πορφύραν αὐτοκράτωρ τῆς συμφορᾶς.

«Ἀδελφοί, ἀνεφώνησεν, ἡ Αὐτοκρατορία τῶν Ρωμαίων ἐκρημνίσθη μετὰ τοσούτων αἰώνων ὑπαρξιν. Ἀλλ' ἂν ἔπλεσον τὰ σύμβολα τοῦ κόσμου, ἂν κατεβλήθη ἡ τῆς Νέας Ρώμης ἀρχή, ὅμως ἡ παναγιωτάτη θρησκεία τῶν Ἑλλήνων, ὅχι, μὰ τὰς πολλὰς καὶ παντοίας δυστυχίας σας, μὰ τὸ ἀθῶον αἷμα, τὸ ὁποῖον ἐχύθη καὶ μέλλει νὰ χυθῇ, οὐδὲ κατεβλήθη, οὐδὲ ἕως ὑπάρχουσιν οὐρανὸς καὶ γῆ θέλει καταβληθῇ! Τὰ προσκυνήματά σας ἀλλάσσουν θείσιν, τὸ ἱερὸν τοῦτο θυσιαστήριον μετατοπίζεται, ἀλλὰ ἡ πίστις ἡ μέλουσα νὰ σᾶς σώσῃ διεφυλάχθη ἀπὸ κινδύνων ἀνηκούστων καὶ διαφυλαχθεῖσα θέλει αὕτη διαφυλάξῃ ὑμᾶς. Ἐν ὅσῳ διατηρῆτε τὴν πατροπαράδοτον πί-

στιν σας καὶ τὸν ἀνεκτίμητον θησαυρὸν τῆς προγο-
νικῆς γλώσσης σας, μὴ φοβεῖσθε. Πύλαι ἄδου οὐ κατι-
σχύσουσι. Λοιπὸν, ἀδελφοί, παύσατε τοὺς θρήνους
καὶ ὑπακούσατε μετὰ θρησκευτικῆς μεγαλοψυχίας
καὶ εἰς τοῦτο τὸ θέσπισμα τοῦ Ὑψίστου. Ναί μὲν γι-
νόμεθα αἰχμάλωτοι, ἀλλὰ θὰ εἴμεθα ἐλεύθεροι ἐν
πνεύματι Κυρίου. Ἀληθῶς γινόμεθα ταπεινοί, ἀλλὰ
θὰ ἔλθῃ καιρὸς ὅτε θέλομεν πάλιν ἐπαρθῆ. Ὁ Θεὸς
μεθ' ἡμῶν. Ἀκούσατε τί ὁ Θεὸς φωνάζει ἀπὸ τοῦ
ἁγίου βήματος· «Ὑπάγω καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς·
οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς. Ἐρχομαι πρὸς ὑ-
μᾶς. Καὶ ὑμεῖς οὖν λύπην μὲν νῦν ἔχετε, πάλιν
δὲ ὄψομαι ὑμᾶς καὶ χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρ-
δία καὶ τὴν χαρὰν ταύτην οὐδεὶς αἶρει ἀφ'
ὑμῶν»

2. Οὗτοι ἦσαν οἱ τελευταῖοι φθόγγοι τοῦ Εὐ-
αγγελίου, οἵτινες ἤχνησαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας
Σοφίας τὴν 29ην Μαΐου 1453 Μετὰ μίαν ὥραν
ὁλος ἐκεῖνος ὁ ναὸς ἦτο γυμνὸς καὶ ἔρημος τῶν
κοσμημάτων αὐτοῦ. Οἱ θόλοι τοῦ μεγαλειτέρου ναοῦ
τῆς Χριστιανοσύνης ἐπλήσθησαν ἐκ τῶν κοπετῶν,
τῶν θρήνων καὶ τῶν ὀλολυγμῶν τῶν δυστυχῶν
Χριστιανῶν, οἵτινες ἐγυμνώθησαν τῆς περιουσίας,
τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς τιμῆς αὐτῶν. Ὁ ναὸς τῆς
Ἀγίας Σοφίας, ἀναβοᾷ ὁ Φραντζῆς, ὁ οὐράνιος θρό-
νος τῆς θείας δόξης, ὁ ἐπίγειος οὐρανὸς τῆς θείας
σοφίας, τὸ χειρουδικὸν ὄχημα τοῦ δεσπότη τοῦ παν-
τός, τὸ ὑπὸ τοῦ ἰδίου Θεοῦ ἀνεγερθὲν τοῦτο θαῦ-
μα, κατέστη ὁ τόπος τῆς στυγερωτάτης ἐρημώσεως.

Ἡ βασιλις τῶν πόλεων κατηρημώθη «έγένετο
γυμνή, ἄφωνος μὴ ἔχουσα εἶδος οὐδὲ κάλλος».
Πάντες οἱ ἀποφυγόντες τὸν θάνατον ἐκρύβησαν εἰς
τὰς ὑπονόμους, εἰς τὰς ὁπὰς καὶ τὰ πέριξ δάση
καὶ σπήλαια. Χριστὲ Βασιλεῦ! πᾶσαν πόλιν καὶ πᾶ-
σαν χώραν Χριστιανῶν λύτρωσον ἀπὸ τοιαύτης
συμφορᾶς.

5. Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

Νά 'μουν πουλί νά πέταγα, νά 'μουν χελιδονάκι,
νάνέβαινα 'ς τῆς Βουργαριᾶς τὰ μαῦρα κορφοβούνια,
ν'ἀγνάντευα καὶ ν'ἄβλεπα τῆς Πόλης τὰ λιμάνια,
πῶς ἄρμενίζουν τ'ἄρμενα, πῶς βάζουν τὰ καράβια.

Ξῆντα καράβια τούρκικα κ' εἴκοσι δυὸ ρωμαίικα. . .
Ἐνίκησαν τὰ τούρκικα τὰ λίγα τὰ ρωμαίικα . . .

Μιὰ ρωμιοπούλα φώναξεν ἀπὸ γυαλένιο πύργο:
« Για ἔβγα, ἀφέντη βασιλιᾶ, καὶ ἀφέντη Κωνσταντῖνε,
» νὰ ἰδῆς τὴν Πόλη, πᾶναψε, πῶς καὶ τὰ μαναστήρια
» καὶ πῶς οἱ Τοῦρκοι σφάζουνε τοὺς Χριστιανοὺς 'ς ἀν τὰ γίδια!
— » Καὶ πῶς νὰ βγῇ ὁ βασιλιᾶς κι' ὁ ἀφέντης Κων-

[σταντῖνος

ὁποῦ σκοτώθηκεν ἔχτές ταχιά μὲ τὴν αὐγούλα; »

6. ΔΙΚΕΦΑΛΟΣ ΑΗΤΟΣ

ΚΑΙ ΤΟΥ ΒΑΣΙΔΙΑ ΜΑΣ ΤΟ ΚΕΦΑΛΙ

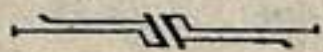
Ψηλὰ 'ς τ'Ολύμπου τὴν κορφή, 'ς τοῦ "Αι Λιᾶ τὴ ράχη
 χρυσὸς δικέφαλος αἰτὸς καθόνταν 'ς τὸν προσήλιον
 κρατῶντας μέσ' 'ς τὰ νύχλια τοῦ κεφάλι ἀντρειωμένου.
 Κι' ἐκεῖ πού μοιρολόγαγε καὶ τὸ γλυκοφιλοῦσε,
 ἄλλος αἰτὸς ἐδιάβαινε καὶ τον ρωτᾷ με πόνο:
 — Καλὴ σου μέρα μπράτιμε!

— Καλῶς μού τον τὸν βλάμη.

— Μπράτιμε, τίνος εἶν' αὐτὸ τὸ μαῦρο τὸ κεφάλι
 πού το κρατᾷς 'ς τὰ νύχλια σου, 'ςᾶν νά 'ταν ἄγρια κάρα,
 καὶ το κρατᾷς περίλυπα καὶ χύνεις μαύρα δάκρυα;
 — «Βλάμη μου, σά με 'ρώτησες νά σοῦ το 'μολογήσω:
 'Αντίπροχθες ἐδιάβαινα τῆς Πόλης τὰ λιμάνια,
 κι' εἶδα τὴν Πόλη τούρκικη, τὴν Πόλη σκλαβωμένη,
 εἶδα τὴν "Αι-Σοφιά τζαμί καὶ τοὺς "Αι-'Αποστολούς
 καὶ τοῦ 'δικοῦ μας βασιλιᾶ κομμένο τὸ κεφάλι,
 ἀποθαμένο κι' ἔρημο σὲ μιὰ κολών' ἀπάνω
 κι' οἱ Τοῦρκοι 'πέρναγαν 'μπροστὰ καὶ το περιγελοῦσαν.
 Σταμάτησα τὸ δρόμο μου καὶ σκίβω καὶ τ' ἄρπάζω,
 νὰ μή μας τῶχουν τὰ σκυλλιά νὰ μάς το μαρτυρήσουν.
 Θὰ το φυλάγω 'ςᾶν αὐγὸ 'στὴ μαύρη τὴ φωλιά μου,
 κι' ὅταν περάσουν οἱ καιροὶ καὶ σώσουνε τὰ χρόνια,
 καὶ λάμψ' ἡ 'μέρα ἡ ποθητὴ νὰ χριστιανέψη ἡ Πόλη,
 'ς τὴν θύρα τῆς 'Αγιᾶς Σοφιάς θὰ πάω νὰ το βάλω
 νὰ ζωντανέψη φοβερό καὶ τὴν Τουρκιὰ νὰ διώξη».

7. Ο ΜΑΡΜΑΡΩΜΕΝΟΣ ΒΑΣΙΛΙΑΣ

Όταν ἦρθε ἡ ὥρα νὰ τουρκέψη ἡ Πόλη, καὶ μπῆκαν μέσα οἱ Τοῦρκοι, ἔτρεξε ὁ βασιλιᾶς μας καβάλλα 'ς τᾶλογό του νά τους ἐμποδίση. Ἦταν πλῆθος ἀρίφνητο ἡ Τουρκιά, χιλιάδες τὸν ἔβαλαν 'ς τὴ μέση, κ' ἐκεῖνος χτυποῦσε κ' ἔκοβε ἀδιάκοπα μὲ τὸ σπαθί του. Τότε σκοτώθη τᾶλογό του κ' ἔπεσε κι' αὐτός. Κ' ἐκεῖ πού ἕνας Ἀράπης σήκωσε τὸ σπαθί του νὰ χτυπήσῃ τὸν βασιλιᾶ, ἦρθε ἄγγελος Κυρίου καὶ τον ἄρπαξε καὶ τον πῆγε σὲ μιὰ σπηλιὰ βαθιὰ 'ς τὴ γῆ κάτω κοντὰ 'ς τὴ Χρυσόπορτα. Ἐκεῖ μένει μαρμαρωμένος ὁ βασιλιᾶς καὶ καρτερεῖ τὴν ὥρα νὰ ῥθῃ πάλι ὁ ἄγγελος νά τον σηκώσῃ. Οἱ Τοῦρκοι τὸ ξέρουν αὐτό, μὰ δὲν μποροῦν νὰ βροῦν τὴ σπηλιὰ πού εἶναι ὁ βασιλιᾶς· γι' αὐτὸ ἔχτισαν τὴν πόρτα πού ξεύρουν πῶς ἀπ' αὐτὴ θὰ ἔμπῃ ὁ βασιλιᾶς γιὰ νά τους πάρῃ 'πίσω τὴν Πόλη. Μὰ ὅταν εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, θὰ κατεβῇ ὁ ἄγγελος 'ς τὴ σπηλιὰ καὶ θὰ τον ξεμαρμαρώσῃ, καὶ θὰ τον δώσῃ 'ς τὸ χέρι πάλι τὸ σπαθί, πού εἶχε 'ς τὴ μάχη. Καὶ θὰ σηκωθῇ ὁ βασιλιᾶς καὶ θὰ μπῇ 'ς τὴν Πόλη ἀπὸ τὴ Χρυσόπορτα, καὶ κυνηγῶντας μὲ τὰ φουσᾶτά του τοὺς Τούρκους, θὰ τους διάξῃ ὡς τὴν Κόκκινη Μηλιά.

8. ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ

Όταν ὁ βασιλὲς ἔστην Πόλῃ ἀποφάσισε νὰ χτίσῃ τὴν Ἀγιά Σοφιά, κανεῖς τεχνίτης δὲν μπόρεσε νὰ τοῦ παρουσιάσῃ σχέδιον, ποὺ νὰ τοῦ ἀρέσῃ. Καὶ ὅταν μιά φορά πῆγε νὰ λειτουργηθῇ ὁ βασιλὲς καὶ ἀπέλυκε ἡ ἐκκλησία, ἔκει ποὺ ἔπαιρνε τὰντίδερο ἀπὸ τοῦ πατριάρχῃ τὸ χέρι, ἔπεσε τὰντίδερο χάμω. Σκύβει νὰ το πάρῃ, δὲν τὸ βρίσκει. Όταν ἄξαφνα βλέπῃ μιὰ μέλισσα μὲ τὸ ἀντίδωρο ἔστὸ στόμα νὰ πετᾷ ἀπ' τὸ παράθυρον, βγάνει διαταγή, ὅποιος ἔχει μελίτσια νὰ τα τρυγήσῃ, γιὰ νὰ βρεθῇ τὰντίδερο. Καὶ ἄλλος κανεῖς δὲν τόβρε παρ' ἢ ὁ πρωτομάστορας, ποὺ ἔξῃνα κυψέλι εἶδε ἀντὶ γιὰ κερήθρα μιὰ πανώρια ἐκκλησιὰ πελεκητὴ καὶ ἔστην ἁγία τράπεζά της τὸ ἀντίδερο. Τὴν εἶχε φτειασμένη ἡ μέλισσα μὲ τὴ χάρη τοῦ ἀντιδωρου τῆς προσφορᾶς. Αὕτῃ τὴν ἐκκλησιὰ ἐπαρουσίασεν ὁ πρωτομάστορας ἔστὸ βασιλέ καὶ ἴδια μ' αὐτὴ ἔκαμαν τὴν Ἀγιά Σοφιά.

9. Ο ΠΑΠΑΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ

Τὴν ὥρα ποὺ μπῆκαν οἱ Τοῦρκοι ἔς τὴν Ἀγιά Σοφιά δὲν εἶχε τελειώσει ἀκόμη ἡ λειτουργία. Ὁ

παπᾶς ποὺ ἔκανε τὴν λειτουργία πῆρε ἀμέσως τὸ
 ἄγιο δισκοπότηρο, ἀνέβη ᾿ς τὰ κατηχούμενα, ἐμπή-
 κησεν εἰς μία θύρα, καὶ ἡ θύρα ἔκλεισε ἀμέσως. Οἱ Τοῦρ-
 κοὶ πού τον ἐκυνήγησαν, εἶδαν νὰ γίνη ἄφαντος
 καὶ ἤρξαν ἐμπρός των τοῖχο· πολέμησαν νὰ τον
 χαλάσουν μετὰ τὰ ὅπλα τους καὶ δὲν μπόρεσαν. Ἐφε-
 ραν ὕστερα χτίστες καὶ ἐκεῖνοι δὲν ἔκαμαν τίποτα.
 Προσκάλεσαν κατόπι ὅλους τοὺς χτίστες τῆς Πό-
 λης, ἔβαλαν τὰ πάντα εἰς ἐνέργειαν νὰ γκρεμίσουν
 ἐκεῖνον τὸν τοῖχο, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν οἱ κόποι πῆγαν
 χαμένοι. Οὔτε με λωστούς, οὔτε με ὅλα τὰ σύνεργα
 δὲν μπόρεσαν νὰ χαλάσουν τὸν τοῖχο. Γιατί εἶναι
 θέλημα Θεοῦ νὰ νοίξη ἡ θύρα μόνη της, ὅταν ἔλ-
 θῃ ἡ ὥρα, καὶ νὰ βγῇ ἀπὸ ᾿κει ὁ παπᾶς νὰ τελειώ-
 σῃ τὴν λειτουργία ᾿ς τὴν ᾿Αγίαν Σοφιά, ὅταν θὰ
 πάρωμε πίσω τὴν Πόλη.

10. Ο ΣΤΑΥΡΟΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ

Πέντε ἑξή χρόνια προτοῦ νὰ γίνη τὸ πρῶτο
 σεφέρι ἐφάνη ἀποπάνω ἀπὸ τὸ θόλο τῆς ᾿Αγιά
 Σοφιάς ἓνας φωτεινὸς σταυρός. Οἱ Τοῦρκοι κατε-
 τρόμαξαν καὶ ἔκαμαν πολλὰ νὰ τον σβήσουν, μόν' δὲν
 μπόρεσαν. Αὐτὸ ἦταν σημεῖο φανερὸ ἀπὸ τὸ Θεό,
 πῶς θὰ γίνη πάλι δική μας ἡ ᾿Αγία Σοφιά.

II. Η ΑΓΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ

Τὴν ἡμέρα πού πάρθηκε ἡ Πόλη ἔβαλαν
ἔνα καράβι τὴν ἁγία Τράπεζα τῆς Ἀγιά Σο-
φιάς, νά τὴν πάη ἔστὴ Φραγκιά, γιὰ νὰ μὴ πέση
ἔτὰ χέρια τῶν Τούρκων. Ἐκεῖ ὁμως ἔστὴ θάλασ-
σα τοῦ Μαρμαρᾶ ἄνοιξε τὸ καράβι καὶ ἡ ἁγία Τρά-
πεζα βούλιαξε ἔτὸν πάτο. Ἐπὶ μέρος ἐκεῖνο ἡ
θάλασσα εἶνε λάδι, ὅση θαλσσοταραχὴ καὶ κύ-
ματα κι' ἄν εἶναι γύρω. Καί το γνωρίζουν τὸ
μέρος αὐτὸ ἀπὸ τὴ γαλήνη πού εἶναι πάντα ἐ-
κεῖ καὶ ἀπὸ τὴν εὐωδία πού βγαίνει. Πολλοὶ μά-
λιστα ἀξιόθηκαν καὶ νά τὴν ἴδουν εἰς τὰ βάθη
τῆς θαλάσσης. Ὅταν θὰ πάρωμε τὴν Πόλη, θὰ
βρεθῇ καὶ ἡ ἁγία Τράπεζα καὶ θὰ τὴν στήσουν
ἔστὴν Ἀγιά Σοφιά, νὰ γένουν ἑαυτὴ τὰ ἐγκαίνια.

12. ΤΥΡΑΝΝΟΣ ΚΑΙ ΑΛΥΤΡΩΤΟΣ ΕΛΛΗΝ

Ὁ Ὀλυμπος κι' ὁ Κίσσαβος τὰ δυὸ βουνὰ μαλλώνουν,
ποῖο ρίχνει τὲς πολλὰς βροχὰς, ποῖο τὰ πολλὰ τὰ χιόνια.
Ὁ Κίσσαβος ρίχνει βροχὰς κι' ὁ Ὀλυμπος τὰ χιόνια.
Τῶνα παινιέται ἔτὰ σπαθιά καὶ τᾶλλο ἔς τὰ τουφέκια.
— «Μένα μὲ λένε Κίσσαβο, τῆς Λάρισας καμάρι,
» μὲ χαίρεται ὅλη ἡ Κονιαριὰ μὲ τᾶσπρα τὰ σαρίκια,
» καὶ οἱ μπέηδες οἱ Λαρσινοὶ μὲ τὰ γοργὰ τοὺς τᾶτια».

Γυρίζει τότε ὁ Ὀλυμπος καὶ λέγει τοῦ Κισσάβου :

- «Τί λές αὐτοῦ μπρὲ Κίσσαβε, κονιαροπατημένε,
 » ποὺ σὲ πατοῦν οἱ τούρκισσες μὲ τᾶσπρα τὰ γιασμάκια;
 » Ἐγὼ εἶμ' ὁ γέρο Ὀλυμπος, ὁ κοσμοξακουσμένος,
 » πῶχω σαράντα δυὸ κορφές κι' ἀμέτρητες βρυσούλες
 » κάθε κορφὴ καὶ φλάμπουρο, κάθε δένδρὸ καὶ κλέφτης,
 » καὶ ἔστην ψηλὴ μου τὴν κορφή, ἔστ' Ἀἰ-Ἡλιᾶ τὴ ράχη
 » κουρνιάζει κι' ἀντρειεύεται ἀητὸς μὲ δυὸ κεφάλια,
 » καὶ μέσ' ἔτ'ὰ νύχια του κρατᾷ βασιλικὸ κεφάλι
 » καὶ κάθε ἡμέρα τὴν αὐγή, ἔτ'ὸ κρούξιμο τοῦ ἡλίου
 » κοιτάει τὴν Ἀγίαν Σοφίαν καὶ χύνει μαῦρα δάκρυα».

13. Η ΔΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΣΟΦΙΑΝ

«Τούτῳ τῷ ἔτει (1522) ἔδειξεν ὁ Θεὸς σημεῖον τοιόνδε ἐν τῇ τοῦ Κωνσταντίνου πόλει τῇ μεγάλῃ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα. Τὸ μεσονύκτιον ἠγέρθησαν οἱ Τερβίσηδες καὶ ὑπῆγαν εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν. Καὶ ἐλθόντες εἰς τὰ προαύλια τοῦ ναοῦ ἤκουσαν ψαλμωδίαν, καὶ εἶδον καὶ φῶς μέγα ἐν τῷ ναῷ, καὶ πλησιάσαντες εὗρον τὰς πύλας ἀνφγμένας καὶ φωνὰς ψαλμωδίας, τὸ Χριστὸς ἀνέστη. Καὶ ἀκούσαντες σπουδαίως ἔδοσαν γνῶσιν τοῦ ἀφεντός, ὅστις ἦλθε σωματικῶς καὶ ἤκουσεν καὶ εἶδεν ἐν ὀφθαλμοῖς, κελεύσας ἵνα ἀναβοῦν εἰς τὰ ἀνηχούμενα νὰ σκοπεύσουν μήποτε ἔστιν ἐξ ἀνθρώπων ἡ τοιαύτη ἐνέργεια. Καὶ εὐθὺς ἐξέλιπε καὶ τὸ φῶς καὶ ἡ ψαλμωδία». (*Εκ Χρονικοῦ συνδημοσιευθέντος μετὰ τοῦ Δούκα. 1834).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000023962

14. ΧΡΗΣΜΟΣ ΠΕΡΙ ΠΤΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου (1424—49) ὁ σοφώτατος Γεώργιος ὁ Σχολάριος, ὁ κατόπιν μετὰ τὴν ἄλωσιν πρῶτος πατριάρχης, ἐξήγησε καταλεπτῶς τὰ συμβολικὰ γράμματα, τὰ ὅποια εὑρέθησαν γραμμένα ἐπάνω εἰς τὸν τάφον τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου.

«Τῇ πρώτῃ τῆς Ἰνδίκτου ἡ βασιλεία τοῦ Ἰσμαήλ, ὁ καλούμενος Μωάμεθ μέλλει διὰ νὰ τροπώσῃ γένος τῶν Παλαιολόγων, τὴν Ἐπτάλοφον κρατήσῃ, ἔσωθ' ἐν βασιλεύσει, ἔθνη πάμπολλα κατάρξει καὶ τὰς Νήσους ἐρημώσῃ μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Ἰστρογείτονας πορθήσῃ τῇ ὀγδόῃ τῆς Ἰνδίκτου, Πελοπόννησον κατάρξει. Τῇ ἐνάτῃ τῆς Ἰνδίκτου εἰς τὰ βόρεια τὰ μέρη μέλλει διὰ νὰ στρατεύσῃ. Τῇ δεκάτῃ τῆς Ἰνδίκτου τοὺς Δαλμάτους τροπώσῃ, πάλιν ἐπιστρέψει ἔτι χρόνον, τοῖς Δαλμάταις πόλεμον ἐγείρῃ μέγαν μερικόν τε συντριβῆναι. Καὶ τὰ πλήθη καὶ τὰ φύλα συνοδῇ τῶν Ἑσπερίων διὰ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς τὸν πόλεμον συνάψουν καὶ τὸν Ἰσμαήλ τροπώσουν. Τὸ ἀπόγονον αὐτοῦ βασιλεύσει ἔλαττον μικρὸν ὀλίγον. Τὸ δὲ ξανθὸν γένος ἅμα μετὰ τῶν Πρακτόρων ὄλων Ἰσμαήλ τροπώσουν, τὴν Ἐπτάλοφον ἐπάρουν μετὰ τῶν προνομίων. Τότε πόλεμον ἐγείρουν ἔμφυλον ἠγριωμένον μέχρι τῆς πεμπταίας ὥρας· καὶ φωνὴ βοήσῃ τρίτον «στῆτε, στῆτε μετὰ φόβου, σπεύσατε πολλὰ σπουδαίως» εἰς τὰ δεξιὰ τὰ μέρη ἄνδρα εὖρητε γενναῖον θαυμαστὸν καὶ ρωμαλέον, τοῦτον ἔξαστε Δεσπότην, φίλος γὰρ ἐμὸς ὑπάρχει· καὶ αὐτὸν παραλαβόντες θέλημα ἐμὸν πληροῦτε». (Δωροθέου Μονεμβασίας. β' ἔκδ. 1761).

ΤΕΛΟΣ

